

СТАНОВИЩЕ

от доц. д-р Веселка Желязкова

по конкурса за доцент по професионално направление

2.1 Филология, обявен за нуждите на Кирило-Методиевски научен център – БАН
в бр. 63 на Държавен вестник от 18.08.2015 г.

Единствен кандидат в обявения конкурс е гл. ас. д-р Ива Кънчева Трифонова. Тя участва в конкурса с богата научна продукция – 24 студии и статии, 3 от които под печат. Три от статиите са в съавторство, две са на английски език, две са публикувани в САЩ, една – в Словакия.

Дори най-беглият поглед върху публикациите на И. Трифонова и изследователските проекти, в които участва, показва, че тя има разностранни научни интереси – в областта на старобългарската литература, текстологията и библеистиката, историята на българския език, старобългарската лексикология, историческата диалектология, етимологията, историята на славистиката.

Централно място в научната дейност на И. Трифонова през последните няколко години заема темата за *Сказанието на Афродитиан за чудото, което стана в персийската земя* – извънканоничен новозаветен текст, който разказва за пътуването на влъхвите и раждането на Младенеца, основан на втора глава от Евангелието на Матей. Интересът на И. Трифонова към апокрифната книжнина възниква по време на специализацията ѝ в Свободния университет в Берлин, когато повече от година тя работи по проекта „Славянското апокрифно наследство“ под ръководството на проф. Флорентина Бадаланова Гелер. Сказанието принадлежи към най-ранния период на българската преводна книжнина, а трите негови превода и немалкият брой запазени преписи свидетелстват за голямата му популярност в средновековната книжнина. Творбата е въведена в научно обръщение преди повече от век, обнародвани са няколко нейни преписа, както и превод на съвременен български език. Въпреки това, смее да твърдя, тя е почти непозната на специалистите, а редица въпроси, свързани с нейната рецепция в славянската книжнина, отношенията между отделните преводи и разновидности и др. не са изяснени. Непроучен е и богатият лексикален и езиков материал, който творбата съдържа. Четирите обемни статии на И. Трифонова върху Афродитиановото сказание, са сериозен научен принос. Безспорно най-голямата ѝ заслуга е свързана с откриването на трети славянски превод на Сказанието. Става

въпрос за включването на *Сказанието на Афродитиан* в състава на *Словото за Рождество Христово*, приписвано на Йоан Дамаскин. И. Трифонова привежда пълен списък да известните преписи на словото (15 на брой, всичките непроучени), а фактът, че много от тях се съхраняват на Атон, както неговият тип и разпространение в православните земи логично я довеждат до извода, че вероятно то е преведено в средата на XIV в. на Атон от южнославянски монаси. Безспорен принос на И. Трифонова е въвеждането на този превод на Сказанието в научно обръщение чрез обнародването на текста му по ръкопис 2/23 от сбирката на Рилския манастир с различения по още четири преписа. Особено важен неин принос е идентифицирането на гръцкия текст, от който е преведено Сказанието. Не мога да не отбележа и факта, че И. Трифонова има принос и към проучването на другите два превода на Сказанието. Тя обнародва неизвестен до този момент препис на т. нар. «новгородска редакция» на първия превод – в сборник от края на XVI в., съхраняван в Народната библиотека във Варшава, както текста на единствения съхраняван в България препис на Сказанието – този в НБКМ 432, представител на втория превод. Пожелавам на И Трифонова в бъдеще да разшири и задълбочи изследванията си върху Сказанието като направи по-конкретни наблюдения върху езика и особеностите на текста на отделните преписи, което без съмнение ще направи картината на разпространението на Сказанието сред славяните много по-пълна.

Приносите на И. Трифонова към изучаването на апокрифната книжнина не се ограничават само със Сказанието на Афродитан. Тя обръща внимание и на още два слабо проучени до този момент апокрифни наратива («За елинските мъдречи» и «Разказ за историята на евреите по времето на Навуходоносор»), като дава максимално подробни сведения за произхода на текстовете, техните редакции, изследователския интерес към тях и като ги публикува по открити от нея преписи. Специално бих искала да обърна внимание на факта, че в изследванията си И. Трифонова предлага и преводи на съвременен български език на изследваните текстове – дейност, която никак не е лесна и изисква много познания и широка обща култура, но само по този начин тези интересни апокрифни творби могат да станат достъпни и за по-широк кръг читатели.

В тази връзка не мога да не отбележа и участието на И. Трифонова в изданието на един уникален ръкопис от сбирката на НБКМ – руски илюстриран синодик от края на XVII в., в което тя е подготвила за издание църковнославянския текст и го е превела на съвременен български език.

Вниманието на И. Трифонова а е привлечено и от друг ценен ръкопис от сбирката на НБКМ – сръбски препис от XVI в. на Тълковния апокалипсис. Тя установява, че в него се съдържа редакция, различна от познатата до момента (запазена в източнославянски ръкописи). Същата редакция се съдържа в още два сръбски преписа (от Народната библиотека в Белград). Анализът на текстовите особености на трите ръкописа логично водят И. Трифонова до извода, че въпросната редакция е свързана с дейността на атонските манастири през XIV в. С голяма научна стойност се отличава изданието на Тълковния апокалипсис, подготвено по ръкописа от НБКМ, както и професионално направеният речник-индекс на словоформите.

И. Трифонова има и съществени научни приноси в проучването на обичаите и вярванията, свързани с клетвата в лексикалната система на езика и като част от обредната култура на българите. Едната студия и няколко статии по темата са написани от нея още като съвсем млад изследовател, но въпреки това показват научна зрялост, задълбочени познания както в областта на лексикологията, така и по история, етнология и диалектология. Разглежданите изследвания са основани на обемен материал, извлечен от речниците на старобългарския език, среднобългарските паметници, съвременни лексикографски справочници и диалектоложки материали. И. Трифонова се спира на ритуала на клетвеното действие, познат в Древна Гърция, Рим и България, изброява и систематизира лексемите със значение „клетва“, „кълна се“ и „кълна, проклинам“, проследява тяхната етимология, словообразователен модел и семантика, историческия им развой и по този начин представя една интересна и пълна картина на ритуалните клетвени практики през средновековието и в съвременната българска говорна област.

Висока оценка заслужават и заниманията на И.Трифонова с книжовното наследство на бележития ни възрожденец Неофит Рилски. Тя анализира и обнародва невключените в печатното издание на неговия превод на Новия завет преводачески бележки, което ѝ позволява да направи редица изводи за начина, по който е работил Неофит Рилски и за източниците, които е използвал. Заслужава внимание и каталогът на непубликувани документи от архива на Неофит Рилски, съхраняван в Научния архив на БАН, както и подробният анализ на четири архивни единици, свързани с изготвяния от него речник на българския език.

Накрая искам да обърна внимание и на факта, че И. Трифонова е хоноруван преподавател към Катедрата по кирилometодиевистика на СУ „Св. Климент Охридски“.

Преподава старобългарски език на студентите от специалности „балканистика“ и „славянски филологии“.

З а к л ю ч е н и е

Като имам предвид цялостната научно-изследователска и преподавателска дейност на гл. ас. д-р Ива Трифонова, широтата на научните ѝ интереси, изявите ѝ на национални и международни форуми, както и ентузиазма и любовта, характерни за нейната работа, изразявам дълбоката си убеденост, че тя притежава всички необходими качества, за да бъде избрана на длъжността доцент по професионално направление 2.1. *Филология* за нуждите на Кирило-Методиевския научен център към Българска академия на науките.

София, 15.01.2016 г.

доц. д-р Веселка Желязкова